

В І Д Г У К

офіційного опонента на кандидатську дисертацію

МЕЛЕНЧУК Наталі Іванівни

«ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СХИЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО АВАНТЮРНОЇ ПОВЕДІНКИ»

за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

У часи, коли бурхливий і екстремальний світ безупинно генерує нові несподівані запити і виклики, особистість має не лише швидко реагувати, а й бути толерантною до невизначеності, готовою експериментувати і ризикувати. Саме тому дослідження схильності особистості до авантюрної поведінки сьогодні як ніколи на часі. Актуальність роботи підвищується ще й тому, що робота виконана у найбільш авантюрному, веселому і легковажному місті України – Одесі.

Про наукову новизну дисертації Н.І.Меленчук писати легко, адже авантюрність як стійку багаторівневу властивість особистості, яка має не лише негативне забарвлення, досі ніхто спеціально не вивчав. У роботі визначено позитиви «здорового авантюризму», описано структуру авантюрності, апробовано оригінальну авторську методикау схильності до авантюрності, досліджено взаємозв'язки між показниками авантюрності та іншими рисами особистості, проаналізовано психологічні чинники схильності до авантюрної поведінки. Новим є й цікавий аналіз індивідуально-психологічних властивостей авантюрності на тлі інших властивостей особистості, що супроводжують її прояви.

Практичне значення дисертації Н.І. Меленчук пов'язане насамперед із розробкою чіткої програми емпіричного дослідження та професійним використанням системи дослідницьких процедур для дослідження схильності особистості до авантюрності, а також із великим особистим внеском у створення і апробацію авторської методики.

Позитивне враження справляє вдала загальна структура роботи, її продумана логіка, притаманний Н.І.Меленчук доказовий стиль викладу матеріалу.

У першому розділі дисертантка ретельно працює над поняттєвим апаратом, спираючись на широкий корпус психологічних, культурологічних, соціологічних джерел та аналізуючи літературні твори, присвячені життєвим історіям всесвітньо відомих авантюристів, насамперед Казанови. У цьому контексті дивує, що місцевий «герой» - великий комбінатор Остап Бендер – чомусь залишається поза авторською увагою.

Всебічно аналізуючи феномен авантюрності, Н.І.Меленчук зіставляє і порівнює численні поняття, які у масовій свідомості сприймаються як майже тотожні з поняттям авантюрності. Так розводяться поняття «авантюризму» і «аферизму», так виникає цікаве і перспективне поняття «авантюрного ресурсу особистості», вибудовується континуум, в якому розміщуються особистості з дуже різними ступенями авантюрності.

Прискіпливість до себе, велика зацікавленість та вмотивованість пошуку сприяли появі чіткого, докладного, переконливого формулювання змісту авантюрності (с.32), визначенню компонентів авантюрності та властивостей особистості, що супроводжують прояви авантюрності і є її передумовами. Представлена теоретична модель дослідження, яку автор називає структурною схемою схильності до авантюрної поведінки, полегшує розробку етапів подальшого емпіричного дослідження та підбір діагностичного інструментарію.

Шукаючи власний шлях емпіричного дослідження досить нового для психологічної науки явища, Н.І.Меленчук вдало використовує відомий континуально-ієрархічний підхід до вивчення структури особистості О.П.Саннікової. Неабияке значення має розроблена дисертанткою програма емпіричного дослідження та чітко викладені дослідницькі процедури, представлені у другому розділі роботи. Привертає увагу наявність конкретних завдань емпіричного дослідження та величезна кількість задіяних

методик. Щоправда, рецензенту інколи здається, що причиною використання такої великої кількості методик є лише надмірний перфекціонізм та високий рівень тривожності дисертантки.

Привертають увагу етапи створення «Тесту-опитувальника схильності до авантюрності». Дуже інформативними є рисунки 21. Та 2.2. (с. 95-96), де наочно представлено якісні та формально-динамічні компоненти авантюрності. Новизну роботи підвищують знайдені дисертанткою показники рівня авантюрогенності ситуацій, чутливості до авантюрних дій.

Цінними для психологічної науки і практики є дані щодо взаємозв'язків між авантюрністю та рисами особистості, що діють як чинники схильності до авантюрної поведінки, отримані у третьому розділі дисертації. Величезна кількість кореляційних зв'язків, спричинена дещо надмірною кількістю використаних методик, успішно інтегрується завдяки коректно проведеному факторному аналізу. Оскільки в дисертації показано, що авантюрним особистостям властива асертивна поведінка, сміливість, ініціативність у контактах разом із впевненістю у собі, товариськість, комунікативна креативність, попереднє припущення про чималі позитиви авантюрності повністю доведено.

Хочеться підтримати дисертантку у спробі доповнити вражаючий масив кількісних показників ідеографічним підходом з якісним аналізом окремих випадків (case study). Маю на увазі підрозділ 3.5., в якому подано розгорнуті психологічні характеристики авантюрної і не авантюрної особистостей.

Наголошуючи на безумовній теоретичній і практичній цінності проведеного дослідження, його високому професійному рівні, усе ж дозволю вказати на певні недоліки.

1. Обсяг дисертації цілком можна було б скоротити, що лише покращило б її сприймання. Так, перший розділ за сучасними вимогами має складати 20 % роботи, тоді як у даній дисертації він відчутно більший. Деякі дефініції, наприклад, визначення того, що таке детермінанта, чи як автор

розумітиме чинник, чи що таке активність, як на мене, зайві. Незрозуміло, навіщо у кількох місцях докладно представлено добре відому науковому товариству концепцію О.П.Саннікової. Якби дисертантка з чимось не погоджувалася, полемізувала, пропонувала свої доповнення чи уточнення, тоді розгорнутий переказ концепції мав би сенс, а якщо вона є послідовницею Ольги Павлівни, краще було б просто послатися на книги і статті шановного професора.

2. На жаль, констатовані кореляційні зв'язки між показниками авантюрності і іншими рисами особистості не завжди якісно інтерпретуються дисертанткою. Деякі авторські тлумачення емпірики трохи дивують. Так, наприклад, виходить, що неавантюрні особистості нерішучі і невпевнені у собі. Не можу з цим погодитися, орієнтуючись хоча б на власний досвід цілковитої неавантюрності, але ж впевненості і рішучості. Хотілося б бачити більше відповідей на питання «Чому зафіксовано той чи інший кореляційний зв'язок? Про що він свідчить?». Надалі бажано сміливіше узагальнювати отримані результати і докладніше їх інтерпретувати, висловлюючи власні припущення, гіпотези, які в подальшому можна було перевіряти.

3. Залишається незрозумілим, чому методики АВАНТ і АВАНТ-1 використовуються лише для дорослих від 18 до 40 років. Як визначити рівень власної авантюрності людям старшого віку? Чи після 40 років авантюрність зникає?

4. Текст дисертації місцями потребує додаткового редагування. У Висновках до розділів треба було б прибрати фрагменти анотацій і посилити рівень узагальнень. Крім того, українською краще було б сказати не «система відношень до часового континууму», а «система ставлень» (с.81), не «здібності управляти своїми емоціями», а «здатності» (с. 62).

Загалом дисертаційне дослідження логічно побудовано, чітко структуровано і справляє позитивне враження.

У тексті автореферату та 14 публікаціях викладено основний зміст дисертації, акцентовано ключові ідеї, представлено результати емпіричного дослідження.

Дисертаційна робота «Психологічні чинники схильності особистості до авантюрної поведінки» є самостійним, цілісним, завершеним дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор Меленчук Наталя Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Т.М. ТИТАРЕНКО

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ НАПН УКРАЇНИ
Ідентифікаційний код 21600715
ПІДПИС ВІРНИЙ
Супервізор з кадрів

